

Топікалізація у середньоанглійській мові

У більшості мов світу одним із головних факторів, що впливає на поверхневу структуру порядку слів є інформаційна структура речення (ІСР), що передбачає дослідження відносин між смисловими групами. Об'єктом таких розвідок є структурування дискурсу за принципом нової / старої інформації, топіка / коментаря та фокусу / фону. Розподіл елементів відповідно до представлення старої – нової інформації у дискурсі може бути причиною використання маркованого порядку слів у мові. Цікавим у цьому аспекті є дослідження інверсованого порядку слів у середньоанглійській мові та явища топікалізації, оскільки для мови цього періоду не властивий фіксований порядок слів. Отже, розташування таких елементів речення як суб'єкт, дієслово, об'єкт тощо може бути чутливим до змін порядку слів. **Об'єктом** розвідок є інверсовані речення у «Кентерберійських оповіданнях» Дж. Чосера.

Актуальність дослідження обумовлена загальною спрямованістю лінгвістичних студій на дослідження неканонічних типів порядку слів з точки зору представлення в них інформаційно-структурного компоненту. Малодослідженим є інверсований порядок слів з позиції представлення інформації як відомої або нової для дискурсу і для слухача, що дасть змогу пояснити варіації порядку слів в англійській мові XIV ст.

Прихильники генеративного підходу використовують термін ІС речення на позначення особливостей репрезентації топіка-фокусу на синтаксичному та просодичному рівнях [1]. Поняття «топик» та «топікалізація» є термінами з більшою частотністю використання ніж «фокус». Топік зазвичай розуміють у такий спосіб: 1) відома частина речення, 2) точка відліку речення і 3) про що йде мова в реченні [6]. При визначенні топіку ми розуміємо його як інформацію, відому з контексту, фокус асоціюють з новою інформацією. Близьким до цього є поняття В. Чейфа про стару та нову інформацію. Перша представляє знання, котрі мовець передбачає у свідомості адресата у момент висловлення; а друга розуміється як те, з чим мовець знайомить слухача уперше [3]. В останніх працях С. Діка “Functional Grammar Framework”, топік визначається як дискурс-топик, тобто те про що йдеться у дискурсі. Так, дискурс-топіки маркуються, коли вони є новими чи згадуються [5].

Слідом за Е. Прінс, топікалізацію визначаємо як нетехнічний пересув усіх інших елементів речення, окрім підмета вліво, що є одним з небагатьох прикладів конструкції, яка включає неканонічний порядок слів. Останній в англійській мові 14 ст. передбачає усі його варіації, за виключенням моделі S-V-O, яка є базовою. У середньоанглійській мові зафіксовані такі неосновні моделі порядку слів: XVS, XSV, VXS.

Е. Прінс зазначає, що двошляховий поділ інформації на «дану» та «нову» є недосконалим. Вона пропонує таксономію удаваної проінформованості [8]. Ця

шкала трансформована в матрицю комплексних дихотомій, що класифікує інформацію, представлену у висловлюванні в межах двох чітких поділів: «відома/нова для дискурсу» і «відома/нова для слухача». Ці відмінності пояснюють той факт, що нове у дискурсі може не бути новим для слухача, хоча, можливо, що «нове» у дискурсі буде знайомим для слухача. Е. Прінс також стверджує, що топікалізація одночасно виконує дві функції. Перша є ідентичною до єдиної визнаної функції лівої дислокації. Топікалізація наголошує на висновкові слухача, що дана інформація, яка представлена ініціальною іменниковою групою, залишається непоміченою у частково впорядкованому встановленому відношенні до даного, що вже викликане у дискурсивній моделі. Наступною функцією топікалізації є маркування відкритого твердження, що певним чином відповідає свідомості слухача у процесі мовлення [8]. Дж. Ханкамер зазначає, що топікалізація рухає складові речення вліво, якщо вони були попередньо згадані, але не може бути передбаченою (це означає, що передбачуваної інформації в дискурсі не є достатньо). Топікалізація може лише виносити у першопозицію елементи, що виникли у попередньому дискурсі [7]. Б. Байнер наголошує, що з прагматичної точки зору, топікалізація діє під впливом різних прагматичних чинників [9]. Топікалізовані складові частини завжди повинні бути відомими для слухача чи спиратися на його попередні знання, або бути попередньо згаданими у дискурсі. Логічний підмет у таких конструкціях може бути інформацією відомою чи новою для слухача, але препозиційний елемент повинен бути інформацією відомою [2].

Таким чином, з позицій ІС *топікалізація* – це загальний термін для винесення в першу позицію контрастного топіка. Інформація, що виноситься на початок речення є очевидною з контексту або згаданою у попередньому дискурсі. В англійській мові 14 ст. нами зафіксовані наступні порядки слів, що містять топікалізований елемент: XVS, XSV, VXS.

Модель з порядком слів XVS, де у позиції X може бути обставина, додаток та інші члени речення, складає близько 45% усіх інверсованих речень. Напр.:

(1) *With hym ther was his sone a yong squire* [4].

У реченні (1) спостерігається інверсія об'єкта та суб'єкта: *with hym* – об'єкт, виражений прийменником та особовим займенником, представляє стару інформацію для дискурсу та є топіком речення. Використавши займенник, автор має на увазі батька хлопця, котрий був самовідданим, благородним захисником та лицарем. Далі по оповіданню представляється нова особа: син славетного лицаря – *his sone, a yong squire* репрезентує нову інформацію та є фокусом речення. Отже, інформаційна структура речення у прикладі (1) виглядає так: стара інформація (топік) + предикат + нова інформація (фокус). Таким чином, у реченні (1) спостерігається винесення об'єкта у першу позицію та спостерігається явище топікалізації.

Модель порядку слів XSV складає 50% зафіксованих нами інверсованих речень. X може представляти об'єкт або різноманітні типи обставин. Наприклад:

(2) *Hire gretteste ooth was but by seinte loy* [4].

У реченні (2) представлений інверсований порядок слів, у якому об'єкт *hire gretteste* займає початкову позицію та представляє стару інформацію (топiк), оскільки займенник *hire* співвідноситься з абатисою, яка згадується у попередньому дискурсі. Друга частина речення (2) представляє прямий порядок слів зі звичайним розташуванням підмета та присудка, які репрезентують нову інформацію для дискурсу, адже з попереднього контексту невідомо про яку обітницю йде мова. Підмет представляє фокус речення. Таким чином, інформаційна структура речення (2) виглядає так: стара інформація (топiк) + предикат (нова інформація) + підмет (нова інформація – фокус). Отже у реченні спостерігається явище топiкалізації.

Малочастотною є модель з порядком слів VXS, яка складає 5 % від усіх інверсованих речень. Напр.:

(3) *Was al his lust* [4].

Речення (3) презентує інверсований порядок слів, у якому предикат *was al* займає першу позицію та представляє стару інформацію (топiк), яка була згадана у попередньому реченні. Друга частина речення є новою інформацією (фокусом), адже раніше не згадувалося про конкретне почуття героя. Отже, інформаційна структура речення (3) є наступною: стара інформація (топiк) + нова інформація (фокус). Отже можемо зробити висновок, що у реченні спостерігається явище топiкалізації.

Висновки. Явище топiкалізації передбачає винесення об'єкта у перед-позицію, таким чином відбувається перегрупування суб'єкта та об'єкта у реченні відповідно до принципу структурування інформації у дискурсі від більш відомої до менш відомої. У середньоанглійській мові топiкалізація спостерігається у моделях речень з таким порядком слів: XVS, XSV, VXS.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрушенко О.Ю. Інформаційна структура речення та стратегії її маркування в давньоанглійських писемних пам'ятках // Вісник Житомирського державного університету. – Вип.56. – 2011. – С. 33-37.
2. Birner B., Ward G. Information Status and Non-canonical Word Order in English. – Amsterdam: John Benjamins, 1998. – 314 p.
3. Chafe W. Givenness, contrastiveness, definiteness, subjects, topics, and point of view // Subject and Topic /L. Charles. – New York: Academic Press, 1976. – P. 25-55.
4. Chaucer G. The Canterbury Tales – Режим доступу: <http://www.fordham.edu/halsall/source/CT-prolog-para.html>
5. Connolly J. Constituent order in functional grammar: synchronic and diachronic perspectives. – Berlin; New York: Foris Publ., 1991. – 210 p.
6. Coulthard M. An introduction to discourse analysis. – L.: Longman, 1977. – 195 p.
7. Hankamer J. Constraints on deletion in syntax. – UMI dissertation services, 1997. – 437 p.

8. Prince E. Topicalization, focus-movement and Yiddish-movement // Proceedings of the Sixth Annual Meeting of Berkley Linguistics Society. – 1981. – Vol. 7. – P. 249-264

9. Ward G. Discourse and information structure. – Режим доступу:
<http://www.ling.northwestern.edu/~ward/HDA01.pdf>